

Neuer Wettstein. Texte zum Neuen Testament aus Griechenland und Hellenismus, Bd. I,1,1: *Texte zum Markusevangelium* (Hrsg. U. Schnelle, unter Mitarbeit von M. Lang – M. Labahn) (Berlin – New York: Walter de Gruyter, 2008). Ss. VIII, 879. € 148,00. ISBN 978-3-11-020030-0

STEFAN SZYMIK MSF

Instytut Nauk Biblijnych KUL
adres: ul. Konstantynów IE/2, 20-807 Lublin, e-mail: stesz@kul.pl

Po opublikowaniu wyboru tekstów do literatury epistolarnej NT i Apokalipsy (*Neuer Wettstein*, Bd. II,1-2: *Texte zur Briefliteratur und zur Johannesapokalypse* [Hrsg. G. Strecker – U. Schnelle], [Berlin – New York 1996] oraz dla Ewangelii według św. Jana (*Neuer Wettstein*, Bd. I,2: *Texte zum Johannesevangelium* [Hrsg. U. Schnelle] [Berlin – New York 2001] dostępny jest kolejny tom tego wartościowego dzieła: *Neuer Wettstein*, Bd. I,1,1: *Texte zum Markusevangelium* [Hrsg. U. Schnelle, unter Mitarbeit von M. Lang – M. Labahn] (Berlin – New York: Walter de Gruyter 2008) ss. i-viii i ss. 1-879).

Wydaje się, iż nie ma potrzeby szerszego omawiania w tym miejscu projektu *Neuer Wettstein* (= *Corpus Hellenisticum*)¹. Przypomnijmy tylko, iż dzieło to na bazie dwutomowej publikacji uczonego szwajcarskiego J. J. Wettsteina² (oraz jako kontynuacja badań historyczno-religijnych, które na początku XX w. rozpoczął pracujący w Lipsku G. Heinrici, a prowadzili dalej uczeni m.in. pracujący na uniwersytecie w Lipsku i Halle³), pragnie być całościowym i ciągłym komentarzem do pism Nowego Testamentu wykorzystującym teksty greckie, hellenistyczne i rzymskie. Recenzowany tutaj wolumen to zatem tylko część wielkiej zbiorowej pracy naukowców, w której zgromadzono teksty starożytnych autorów pogańskich relewantne dla pism NT. Intencją wydawców jest pobudzenie i rozwój studiów historyczno-religijnych nad NT, zaś ich dzieło umożliwi nie tylko naukowcom, ale wielu komentatorom tekstów biblijnych pełniejsze zrozumienie bogactwa relacji istniejących między światem myśli NT a jego starożytnym kulturowym

1 Zob.: http://www.theologie.uni-halle.de/81_207031/207031_226905/ [dostęp: 30.09.2010].

2 *H KAINH DIAQHKH. Novum Testamentum graecum* [...], I-II (Amsterdam 1751-1752).

3 W projekcie uczestniczyli m.in. E. von Dobschütz czy J. Leipoldt, następnie H. Windisch i E. Klostermann, a ostatnio G. Strecker i jego następcą U. Schnelle.

środowiskiem – podobieństw i głębokich różnic (por. D. Nowak, *Studia Gdańskie* 25(2009) 269-276).

Opublikowana część, pierwsza z kilku zamierzonych dla ewangelii synoptycznych, zawiera wybór tekstów do Ewangelii według św. Marka. Ogólny układ omawianej publikacji jest przejrzysty. Obok bardzo krótkiego wstępu (s. v-vi) tom zawiera wypisy z starożytnych autorów do Ewangelii według św. Marka w porządku tekstu biblijnego (s. 1-774), a nadto liczne zestawienia, wykazy i indeksy (s. 775-879). Obok wykazu użytych skrótów imion autorów greckich i łacińskich (s. 777-782), uzupełnień literatury (s. 783) oraz bardzo przydatnego zestawienia autorów greckich i łacińskich i ich dzieł (s. 783-798) podkreślić należy obecność trzech ważnych indeksów, podobnie zresztą jak to jest w poprzednich tomach: indeks cytowanych miejsc z dzieł autorów starożytnych (s. 801-824), indeks haseł rzeczowych (s. 825-842) oraz indeks wersetów Mk z dołączonym wykazem cytowanych przy nich tekstów starożytnych. Ten ostatni indeks umożliwia natychmiastowy globalny przegląd materiału, jaki jest cytowany przy interesujących nas wersetach ewangelii Mk. Łącznie publikacja zawiera około 1300 paralel.

Wydawcy tomu, podobnie jak w poprzednio publikowanych dwóch woluminach, sprawdzili przywołane przez J. J. Wettsteina teksty i dokonali ich weryfikacji, ale co ważniejsze, uzupełnili jego monumentalne dzieło o nowe teksty paralelne, poszerzając je o jedną trzecią. Pamięamy przy tym, iż Wydawcy *Neuer Wettstein* ograniczyli się do tekstów hellenistycznych, chociaż cytują Filona z Aleksandrii (zamierzony wybór tekstów żydowskich nie jest realizowany – *Corpus Judeo-Hellenisticum*). Teksty autorów starożytnych podane zostały w ich krytycznym przekładzie niemieckim z dodaniem, gdzie było to uzasadnione, oryginalnych fragmentów lub terminów cytowanych źródeł. Czasem powodem cytowania źródła jest tylko ten sam wyraz grecki, który występuje w Mk i źródle pogańskim. Obok wersetów Mk, dla których brak zupełnie odniesień, można wskazać wiersze mające bardzo bogate opracowania, np. Mk 7,22 aż 49 cytowanych tekstów, Mk 8,32-45, zaś Mk 15,39-47 przywołanych tekstów. Nowością formalną są odwołania do przygotowywanego paralelnie tomu dla Ewangelii według św. Mateusza (planowana publikacja w 2011 roku); natomiast w przypadku historii męki i śmierci Jezusa takim punktem odniesienia są paralele zebrane w wydanym wcześniej tomie dla Ewangelii według św. Jana (*Neuer Wettstein*, Bd. I,2). Ważnym elementem recenzowanego tomu są również odwołania wewnątrz niego samego (wewnętrzna sieć odniesień). Wynika stąd, iż będące obecnie do dyspozycji łącznie cztery tomy *Neuer Wettstein*, razem z tomami planowanymi, należy traktować jako całościową publikację i tak z tego dzieła korzystać. Dlatego wydawcy podkreślają, nie bez racji, znaczenie i rolę

dołączonych do opublikowanego tomu obszernych indeksów, które powinny nie tylko ułatwić, ale przede wszystkim znacząco zwiększyć efektywność korzystania z dzieła. Tak więc teksty paralelne można znaleźć przy szukanym czy analizowanym wersecie ewangelii Mk, gdzie są cytowane wprost, ale także dzięki wspomnianym indeksom w innych miejscach NT, wcześniej już opracowanych.

Ocena merytorycznej zawartości opublikowanego tomu nie jest tutaj możliwa, chociażby ze względu na ogrom przywołanego w publikacji materiału porównawczego. Z pewnością, konsultując komentarze do Ewangelii według św. Marka, można by w jednym czy drugim przypadku wskazywać na braki, proponować uzupełnienia cytacji, czy pytać o zasadność przywołania tych, a nie innych tekstów starożytnych. W specjalistycznych opracowaniach o charakterze historyczno-religijnym takie sugestie niezawodnie się pojawiają, jednak niezależnie od nich, należy z całą mocą podkreślić niezwykłość i wyjątkowy charakter realizowanego w Halle projektu badawczego. Z ciekawością i radością należy oczekiwać zatem pojawienia się kolejnej publikacji w ramach tego monumentalnego przedsięwzięcia zapowiadanej na drugi kwartał 2011 roku, która ma objąć pierwszą część Ewangelii według św. Mateusza (rozdz. 1–10). Według zapowiedzi wydawniczych, w planowanym tomie znajdziemy teksty paralelne do Ewangelii Dzieciństwa Mt oraz ważny materiał porównawczy do Kazania na górze, niezwykle bogaty i interesujący z punktu widzenia badań historyczno-religijnych.